

Je (dětské) divadlo manipulativní?

Dětské divadlo v sobě chtě nechtě nese vždy určitou citovou vazbu, předpoklad, že budeme vnímat ostřeji, empatictěji. Podobně jako u zvířat, když na vás upřou ty své bezelstné oči. Proto patrně vzniklo rčení, že děti a zvířata na jevišti nepatří. My Češi jsme až přehnaně hákliví na jakýkoli patos, a jakmile se objeví cosi, co dokáže zasáhnout první signální, bezprostředně dojmout, je to nemilosrdně nazváno kýčem a manipulací s dětmi. Nicméně, každé dítě, které zažilo v dětství společenství stejně zaujatých (a to pro jakoukoli činnost), ale i konkurenční prostředí, které nutí neustále se zlepšovat, má – a jako bývalá učitelka jsem o tom přesvědčena – daleko příznivější start do života, lépe probuzenou fantazii a smysl pro nutnou disciplínu, nežli ti, kdo si nic podobného nevyzkoušeli. Je jasné, že toto tvrzení může u někoho vzbudit nutkání polemizovat. Tohle mě napadlo při sledování představení Tanečního studia Light, které zdaleka není přijímáno tak jednoznačně, jak jsem se domnívala. Stejně jako se nenechají ve svých názorech zviklat „odpůrci“, já se jednoznačně hlásím k příznivcům práce Lenky Tretiagové. Práce studia je v každém případě nejen záslužná, ale hlavně poctivá v tom, že dětem není jen předkládána režisérská ctižádost, manipulující a nutící je do vyjádření pro ně nepřírozených a neautentických. Naopak, jsou jim nabízeny možnosti a spousta podnětů. Zkrátka PRÁCE, jak ji patrně zažijí v dospělosti (a je zajímavé, že argument, že jsou dospělí herci manipulováni režisérem, se nevyskytuje zdaleka tak často!). Možná, téma k zamyšlení.

Jana Soprová

Dějiny světa v záblescích

Taneční studio Light málokdy sází jen na dětskou hravost a pouhou kalkulaci s dětskou roztomilostí (i když je pravda, že ta záplava rozmanitých dětských typů na jevišti vždy až zaskočí), ale velmi často reflektuje nějaké výrazné společensko-politické téma. Viděno (jakoby?) očima dětí, a navíc ztvárněno především pohybovou zkratkou, či propracovanými sborovými tanečními choreografiemi, je materiálem pro zajímavou diskusi nad dětským herectvím (ale – jak bylo řečeno v jiné inscenaci tohoto dne, děti nejsou zdaleka tak křehké a nevinné, jak by se mohlo zdát), a já dodávám – ne vlastní vinou často musí vydržet mnohem více než dospělí. I proto jsou témata, která jim vybírá Lenka Tretiagová, jen zdánlivě příliš dospělá, obtížná k pochopení. Myslím, že forma, jakou se k nim děti dostávají, je taková, aby ji opravdu pochopily. Jde vždy o to nalézt správný klíč k interpretaci tématu. V tomto smyslu bylo zpracování Havlovy hry Zítřka to spustíme, pro soubor skutečnou výzvou. Úkolem, který by – pokud by spočíval ve slovech – byl v podstatě nesplnitelný, získal smysl nalezením interpretačního klíče, který omezil množství slov na minimum (a výmluvně je nahradil pohybem různého typu a hudbou). Když navíc přidal nápad, který jedny nadchne a druhé naopak dovádí k absolutní zuřivosti, totiž využití typu chlapce s brýlemi, z jehož úst zní sofistickovaný havlovský jazyk zvláště vykloubeně, ale zároveň moudře, dochází k tzv. efektu Greta Thunbergové. Alois Rašín i jeho Karlička se v Republice objevují ve zcela jiném – hravějším světle – než když je hrají na vážno dospělí. Tady se tančí, dělají se silácké kousky, například když Rašín vystoupá po zádech své ženy jako gymnasta do nadlidské výšky. Podobná hravost mě bavila i v dalších nápadech, kdy z bedny doslova vybublává a zhmotňuje se myšlenka, či když děcka v náznaku dobových kostýmů z 20.let zpívají hašlerovské songy a tančí pepické tance z předměstí nebo cvičí jako mladí sokoláci. Tretiagová se svou company dokáže dobře stavět napětí, vystupňovat je k dojemnému (kýčovitému?) konci se zpíváním hymny. Ano, já jsem při hymně vždycky dojatá, prostě to mám v krvi. A vlastně přiznávám, jsem ráda, že mě v dnešní době stále ještě něco dokáže dojmout. Druhá inscenace reagující bezprostředně na společensko-politickou situaci dneška má přímo globální dosah, a těžko se vymlouvat, že se nás to – jak dospělých, tak dětí – netýká. A z toho, co předvádějí děti na jevišti, cítím toto téma jako opravdu prožité, i když opět stylizované režisérkou do sofistickované hravosti, tentokrát s nafukovacími temnými kruhy, které zároveň symbolizují nebezpečí i jakousi naději na bezpečí. Koncept krátkého představení, v němž samozřejmě jde i o dojetí obecenstva, je oprávněný. Jak jinak apelovat na diváky, aby si uvědomili věci závažné?

Jana Soprová

Světlo do temnoty

Děti, mládež, dětské divadlo, politické divadlo, angažované divadlo, divadlo-postoj, divadlo-názor – jde to dohromady? Bude tu asi věčný spor, zda děti (a od jakého věku) na jeviště patří, co – a jaké divadelní nástroje a postupy – jsou jim vlastní či dokonce správné pro práci s nimi, kam už dosáhnout nemohou či kam sahat nemají a co v divadle je už dokonce manipulace jimi. Nevím, nedokážu být arbitrem těchto sporů, jichž jsem – svého času dokonce jako prezident českého centra ASSITEJ (tedy mezinárodní organizace divadel pro děti mládež) – zažil bezpočet a vždy s nejasným, nejednoznačným koncem. Každý si řekl v těchto sporech své a zůstal na neměnných pozicích. Jeden, že děti na jeviště nepatří, jiný, že divadlo s dětmi a pro děti je svébytná divadelní kategorie, pro kterou platí jiná měřítko než pro „obyčejné“ divadlo, a další zas, že divadlo je jen jedno, a jak, kým a pro koho vzniká, by měl člověk řešit jen v rámci dané inscenace, daného projektu. A ničím jiným se nezabývat. Dejme tedy tyto teorie pro tentokrát stranou. Obě včerejší produkce Tanečního studia Light z Prahy byly velmi dobře režijně - rozuměj vědomě, řízeně, s jasným a dotáženým záměrem – i pohybově (rozuměj práci s různými postupy tanečního a pohybového divadla) a současně i dramaturgicky, hudebně a textově připravené i provedené (technické problémy v úvodu prvního představení nepočítáme). Herci – děti, resp. mládež ve věku od cca deseti (či možná dokonce míň) let po teenagery – byli dobře pohybově a tanečně i hlasově a pěvecky – včetně sborového zpěvu – vybavené, čehož si byla režisérka Lenka Tretiagová vědoma a dokázala toho využít. Možná to dokonce bylo tak trochu na závadu. Místo autentického divadla, divadla s osobním nasazením, jež si zvolená témata – a především druhá produkce – tak trochu žádají, sledujeme vysoce „vystajlované“, možná až přehnaně perfekcionistické pohybové divadlo, evidentně řízené dospělými tvůrci, bez – pro takové divadlo myslím nutného – osobního vkladu či viditelného zaangažování aktérů. Mluvím teď o politickém divadle, jak jsem obě produkce vnímal. Tedy o divadle, za kterým by měl herec (ať už je jakéhokoli věku) stát každým coulem, každým svým „já“. Ale to trochu předbímám. První produkce – Re-publika na nás čeká aneb Kde domov můj je divadelním reader's digistem Havlovy hry Zítra to spustíme, jež byla poprvé uvedena v roce 1988 jako součást celku scénického čtení Divadla (Husa) na provázku a HaDivadla Rozrazil aneb O demokra-cii. Tretiagová si vybrala několik pasáží s Aloisem Rašínem a pár dalších situací kolem událostí v Praze dne 28. října, jež zasadila do světa (či atmosféry) staropražských písniček. Vzniklo vtipné, živé pásmo, ve kterém se tak trochu nostalgicky, tak trochu starosvětsky a tak trochu vlastenecky, ale s dostatečnou ironií a odstupem rekonstruují historické události onoho dne, jež vyvrcholí Rašínovým slavným půlstránkovým textem – prvním zákonem o zřízení samostatného státu – a zpěvem české části československé hymny (nevím, kdy přesně se slovenská část k české připojila a jak je tomu v Havlově textu, ale ať je tomu jakkoli, myslím, že inscenátoři měli zvolit celou hymnu, jde o úplný závěr inscenace a připomínku vzniku Československé republiky, nikoli jen České – ale to jen na okraj). Celkově ono pásmo – stejně jako přístup všech aktérů – působilo mile až dojemně, především manželé Rašínovi a Rašínova doutnající a záhy se probudivší „myšlenka“ schovaná v truhle v podání klučiny připomínajícího svou suverénností byvší dětskou filmovou star Tomáše Holého. Druhá inscenace po dvacetiminutové pauze byla již jiného kalibru – po mnoha stránkách odvážnějšího, společensky skutečně angažovaného, aktuálního divadla. Autorská Modlitba (za černé duše) v podání velmi mladých tanečníků/performerů evokovala díla čínského výtvarníka Aj Wei-Weie, především jeho nafukovací člun s postavami uprchlíků v nadživotní velikosti Zákon cesty vystavený v roce 2017 ve Veletržním paláci v Praze. I

Tretiagové inscenaci vévodí černá nafukovací guma coby symbol člunů syrských uprchlíků přes Středozevní moře. Tentokrát je to děsivý mnohastupňový sloup – snad maják, možná symbol dlouhé cesty – vytvořený z černých duší kol nákladáků a stojící v úvodu produkce uprostřed scény, který se v jednu chvíli – když uprchlíkům přestává „svítit naděje“ – zřítí. Sledujeme jejich – tancem a prostředky pohybového divadla zpracovanou – úmornou cestu, radost z dosažení břehů Středozevního moře a následné zoufalství z (ne)dosažení cílů jejich poutě, tedy nalezení nových domovů, nové vlasti. Ústředním motivem inscenace je vztah dvou sourozenců, skrze něž Lenka Tretiagovová a její herci evokují bezbrannost a vzájemnou lásku a lojalitu obětí, jež – vystaveny nutnosti útěku ze svých domovů v důsledku občanské války – jsou ponechány napospas samy sobě, vystaveny nezájmu většiny států Evropy včetně České republiky. Věří v jiný, „lepší“ svět, kterého se jim ale nedostane. Místo, abychom jim – coby bohatší část světa – poskytli přístřeší a azyl, necháváme je existovat (pokud vůbec) v zoufalství, bídě a nejistotě. Je to jistě naivní pohled a situace uprchlíků má mnoho rovin a problémů, ale co jiného může umělec dělat, než apelovat na humanitu v nás jako součásti bohaté civilizované společnosti, jež si ale příliš snadno „myje ruce“, odvrací svůj zrak jinam? Bylo to adresné, varovné představení, za které – aspoň za sebe – musím Lence Tretiagové a jejímu týmu poděkovat. Po představení (alespoň tom prvním, které jsem navštívil) předstoupila před diváky a řekla jim: Naše inscenace je reakcí na to, že ČR odmítla přijmout padesát syrských sirotků z řeckých uprchlických táborů. To, co jste viděli, je názor a reakce dětí, které hrály toto představení. Pro mne naprosto dostačující důvod nejen pro vznik této inscenace, ale i pro angažování do ní právě této věkové skupiny aktérů. Právě oni nejlépe dokážou pocítit, co tito uprchlíci bez rodičů a rodin prožívají, a vcítit se, o co jde. Právě tímto přístupem a touto prací vede Tretiagová své svěřence k občansky angažovaným postojům, vychovává je k osobnostem s citem pro druhého – byť třeba cizího a neznámého – člověka jako respektováním hodné bytosti, jež si zaslouží náš zájem, respekt a – je-li v nouzi – naši pomoc. Ať už pochází odkudkoli. A tím se vracím k úvodu svého textu: Takové divadlo s dětmi a mladými lidmi na jevišti patří, ať už je ve škále divadla a divadelních přístupů zařazujeme kamkoli. O autenticitě a pravdivosti či přesvědčivosti provedení – o němž jsem v úvodu pochyboval a stále trochu pochybuju – se bavme „až na druhém místě“. Přes některé výhrady jistě sentimentality, uhlazenosti a naivity jsem mladým hercům/tanečnicům/performerům vědomí tématu, o kterém hrají a proč, na 100% věřil. Je dobře, že tu tato inscenace byla.

Vladimír Hulec

Na pár slov s Lenkou Tretiagovou

Vy jste do Hronova přivezli hned dva projekty, z nichž jeden vznikl loni k výročí republiky a ten druhý je zcela současný. Vezmeme to popořádku – jak vznikaly? Tak nejprve Republika... Já jsem si Havlovu hru Zítřka to spustíme nevybrala, vůbec bych si netroufla sahat na ty texty a dokonce je dětem vysvětlovat. Jednalo se o výzvu Knihovny Václava Havla k studentskému projektu. Tak jsem si řekla, že výzvy se mají přijímat a šli jsme do toho. Hodně jsme se s tím prali. Vůbec jsme nemohli najít klíč, jak celou věc uchopit. Měli jsme několik odborných a historických přednášek, proto-že jsem zjistila, že je spousta věcí, které jsem nevěděla ani já. Nakonec jsme uchopili klíč té absurdity tak, že lidé přijali novou republiku daleko dřív, než přišlo oficiální vyhlášení. S tím jsme si hráli: kdo to způsobil a jakým způsobem. Pak jsme měli hrozný problém v tom, že Havlovy texty dětem neplynuly z pusu. Nakonec jsme si pomohli tím malým rozum-bradou. Jmenuje se Vítek Gajdoš, je vzrůstem malý, ale je mu už jedenáct let, je velmi inteligentní, takže chápe celou podstatu a myšlenku, a z jeho pusu ne-zní ty texty pateticky nebo divně. Ztvárňuje zkrátka neposednou Rašínovu myšlenku. To, co nešlo z pusu Rašínovi, protože je víc tanečník než herec, šlo velmi dobře z pusu tomuto rozumbradovi.

V Republice účinkuje 24 dětí, jak se zvládá takové množství účinkujících? V Havlovi je jich minimum... Někteří už jsou skoro dospělí, a protože všechny učím od čtyř let, je tam vlastně obsažena zkušenost jejich a moje, i ta vzájemná.

Vzniká až rodinné společenství... Jistě tráví ve studiu spoustu času?

Tráví tam čas přiměřený. To, co dělá velké vztahy, které na jevišti samozřejmě vidíte, je společná doba, kdy cestujeme po světě. Takže jsou spolu skoro pořád. Teď, kdy jsme nemohli vyjet do zahraničí, strávili jsme společně aspoň týden v Orlických horách. Na takových soustředěních vzniká to hlavní, co z nich dělá skupinu.

Máte dost rozsáhlou zkušenost se zahraničním vystupováním. Zajímalo by mě, jak na vaše inscenace reagují v cizině. Z mého pohledu volíte témata časová a zároveň zajímavě viděná očima dětí. Ale netuším, nakolik jsou srozumitelná jinde. Jak co. Havla jsme hráli v Americe v San Francis-ku české menšině přímo v den, kdy slavili výročí republiky. Oni byli přímo nadšeni, protože tam trochu zamrzl čas. Čili jsme se jim trefili přesně do vkusu jak pojetím, tak hudbou. Pak jsme měli hrát v Číně, hodně jsme upravovali, protože to politizování v inscenaci zaznívá a Havlovy texty by mohly samy o sobě vzbudit podezření. Ale to je specifické téma. Ostatní věci většinou mají větší úspěch v cizině než u nás. Lidi hodně obdivují disciplínu a dovednosti dětí. Cizina je tomu otevřenější a vstřícnější než u nás.

Při práci s dětmi vždycky padají otázky týkající se možné manipulace s dětmi, a zaslechla jsem i názor, že děti jen trpně plní to, co jim vymyslíte. Jak tyhle názory vnímáte?

Dnes jsme točili rozhovor pro Českou televizi, kde se jich ptali, jestli jsem na ně tvrdá. Řekli: "No je, ale ještě tvrdší je na sebe..." Oni zkrátka dělají to, co vidí, a dělají to rádi. Mají hodně zkušeností s profesionálními herci a tanečníky, které si vybírám, aby věděli, kam jejich práce spěje, a měli zajímavé vzory. Snažím se, abych jim ta témata nepředkládala hotová. My jsme například strávili mnoho času s Petrou Procházkovou s filmy a fotkami, nebo s kameramanem T. Kratochvílem, který jel jako uprchlík na člunu. Takže mají přesné informace. Nenutím je dělat si názor, spíše jen hledám cesty. Říkám jim, že to, co chtějí říci, mohou říci tělem, a že nutně nemusejí umět ten názor pojmenovat.

To už mluvíme o druhé části vašeho představení Modlitba (za černé duše). Jedná se o téma velmi aktuální. Jak vznikalo?

Loni jsme dělali inscenaci Hlásná trouba o tom, jak se píšou v novinách nepravdy. A Deník N. se do ní přímo zamiloval a začal nás zvat na svoje diskuse, kde se mj. otevřelo téma, že naše vláda odmítla přijmout padesát dorůstajících dětí bez

doprovodu. Děti to zaujalo, protože náš soubor čítá zhruba padesát lidí, a začaly samy přemýšlet nad tím, jaké by to bylo ocitnout se v takové situaci.

Zmiňovala jste, že byly problémy s premiérou. Premiéra byla načasována na jaro. 8. března jsme ještě měli zkoušku v Duncanu, 9. března za-vřeli školy, a byl konec. Takže jsme hráli poprvé až tento týden v Neratově v Orlických horách, kde jsme to nějakým způsobem dotáhli do formy, kterou jsme ukázali v Hronově.

Jana Soprová

Zpravodaj 90. Jiráskova Hronova 2020, číslo 3, 3. srpna 2020